

3. Свідрак О. В. Роль економічних преференцій в активізації економічного розвитку регіонів / О. В. Свідрак // Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Юго-Восточної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ : збірник наукових праць. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 636-640.
4. Ульяновченко Ю. О. Проблеми інвестиційної привабливості регіонів України [Електронний ресурс] / Ю. О. Ульяновченко, О. І. Винокурова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 1(28). – С. 1-6. – Режим доступу : <http://relay.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-1/doc/2/03.pdf>.
5. Мудра-Рудик А. Я. Стан, проблеми та державна підтримка регіонального іноземного інвестування / А. Я. Мудра-Рудик, А. В. Савицький // Інноваційна економіка : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 7. – С. 144-147.
6. Перелік довгострокових програм по Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vinrada.gov.ua/perelik_dovgostrokovih_program.htm.
7. Звіт про виконання заходів обласних програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vinrada.gov.ua/zvit_pro_vikonannya_zahodiv_oblasnih_program.htm.

УДК 338.432:332.12

Козловський С.В.

*доктор економічних наук, професор
Вінницького національного аграрного університету*

Бурлака О.М.

*аспірант
Вінницького національного аграрного університету*

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТІЙКОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У даній статті проведено дослідження теоретико-методологічних підходів забезпечення стійкого розвитку аграрної галузі регіону на основі методів державного регулювання. Розроблено заходи нормативно-правового регулювання стійкого розвитку аграрної галузі регіонів в умовах кризи. Розроблено структурну схему системи державного регулювання ціноутворення на продукцію аграрної галузі. Запропоновано алгоритм державного регулювання цін на аграрному ринку.

Ключові слова: держава, регулювання, аграрна галузь, стійкість, регіон.

Козловский С.В., Бурлака О.М. МЕТОДЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ КРИЗИСНОГО СОСТОЯНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В данной статье проведено исследование теоретико-методологических подходов обеспечения устойчивого развития аграрной отрасли региона на основе методов государственного регулирования. Разработаны мероприятия нормативно-правового регулирования устойчивого развития аграрной отрасли региона в условиях кризиса. Разработана структурная схема системы государственного регулирования цен на продукцию аграрной отрасли. Предложен алгоритм государственного регулирования цен на аграрном рынке.

Ключевые слова: государство, регулирование, аграрная отрасль, устойчивость, регион.

Kozlovskiy S.V., Burlaka O.M. METHODS OF STATE SUPPORT SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRARIAN SECTOR IN THE REGION IN A CRISIS THE UKRAINIAN ECONOMY

In this article, a study of theoretical and methodological approaches to ensure sustainable development of the agrarian sector in the region based on the methods of state regulation. Measures have been developed normative and legal regulation for sustainable development of agricultural sector in the region during the crisis. The block diagram of the system of state regulation of pricing for products of agricultural sector. An algorithm of state regulation of prices in the agricultural market.

Keywords: state regulation, agrarian sector, sustainability, region.

Постановка проблеми. В умовах наростаючих темпів урбанізації для багатьох країн світу, в тому числі і України, все більше актуалізується проблема забезпечення стійкого розвитку аграрної галузі. Найгостріше проблема стійкого та комплексного розвитку аграрної галузі відчутна в аграрних регіонах нашої країни, де дана форма територіальної організації населення і виробництва є переважаючою. Враховуючи те, що одним із пріоритетних напрямків державної політики України є забезпечення населення якісними продуктами харчування в широкому асортименті і достатній кількості, наукова проблематика розвитку аграрної галузі, особливо в умовах економічної кризи є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування наукових основ стійкого розвитку аграрної галузі знайшли відображення в працях багатьох українських вчених-економістів: В.В. Вернадського, Б.М. Данилишина, М. І. Долішнього,

С.І. Дорогунцова, Г.Б. Іваницької, О.Л. Кашенко, М.Ф. Кропивка, Г.М. Калетніка, Л.В. Мельника, Є.В. Мішеніна, М.М. Паламарчука, С.А. Подолінського, В.М. Трегобчука, Г.В. Черевка та ін.

Мета дослідження. Мета даної роботи полягає в теоретичному дослідженні концептуальних підходів забезпечення стійкого розвитку аграрної галузі регіону в умовах кризового стану економіки України на основі методів державного регулювання.

Основні результати дослідження. За даними Міжнародного валютного фонду, в Україні ВВП на душу населення склав в 2013 році в перерахунку 3862 долара США. Це менше, ніж в Албанії чи Монголії (для порівняння – в Німеччині ВВП на душу населення дорівнює 43952 долларам) [1]. Це загалом свідчить, що стан економіки України знаходиться в кризовому стані, особливо після політичних подій січня-березня 2014 року, що призвело до відтоку інвестиційного капіталу з України, знецінення національної валю-

ти, зменшення доходів населення, зупинення виробничих потужностей від розірвання контрактів на поставку продукції, посилення інфляційних процесів та інше.

За даними ДП «Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків» [2], пріоритетним напрямком для України в структурі експортного товарообігу є СНД. До країн Співдружності Україна експортує близько 36% товарів. На 10% менше продукції Україна постачає в країни Євросоюзу. Серед провідних імпортерів української продукції також Близький і Далекий Схід. Вони купують 18% і 8% продукції, що йде на експорт. Приблизно так само виглядає структура імпорту товарів до України. Найбільше товарів Україна купує в СНД. Сумарний показник становить 37%. Наступні на черзі ЄС, на який припадає 35%, Далекий Схід – 15%, Близький схід – 3%.

Агропромисловий комплекс минулого року зайняв найбільшу частку в сумарному показнику експорту. Україна експортувала агропродовольчої продукції в 2013 році на 17 млрд. доларів США. Водночас імпорт зріс майже на 9% і становив 8,2 млрд. доларів. Дві третини експорту агропродовольчих товарів у 2013 році забезпечували п'ять видів продуктів: кукурудза – 13%, пшениця – 11%, насіння ріпаку – 7%, соняшникова олія – 19% і соняшниковий шрот – 5% [1]. Однак негативним економічним явищем є те, що дані товари мають низьку додану вартість (ще у 1660-1685 роках в Англії при королі Карлі Другому був прийнятий закон, який забороняв вивезення сировини. Ще тоді розумні люди знали, що ця сировина (наприклад, вовна) буде оброблена за кордоном і завезена в країну за більш високими цінами). Відповідно, Україна має працювати на диверсифікацію структури експорту агропродовольчих товарів і нарощувати експорт товарів з високою доданою вартістю.

Підвищення стійкості розвитку аграрної галузі неможливо без суттєвого коригування курсу аграрних реформ. Важливо відзначити, що вирішення питань забезпечення стійкого розвитку аграрної галузі регіонів є частиною загальної проблеми стабілізації та розвитку агропромислового виробництва [3]. Тому така система повинна являти собою комплекс взаємопов'язаних адміністративно-організаційних, правових та економічних механізмів.

До адміністративно-організаційних слід віднести заходи з формування в регіоні елементів ринкової інфраструктури (мережі оптових продовольчих ринків, товарних бірж, підприємств сервісного обслуговування), контролю за їх роботою, ліцензуванню в галузі сільськогосподарської діяльності, розвитку та облаштування сільських територій, ветеринарного і карантинного контролю, а також контролю за землеробством і збереженням національного агрофонду земель. Забезпечення стійкості розвитку аграрної галузі регіону адміністративними методами передбачає також контроль за дотриманням стандартів якості на сільськогосподарську продукцію та

продовольство; встановлення квот, митних зборів на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції та продовольства з метою захисту вітчизняних товаровиробників та продовольчого ринку; відстеження паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію з метою своєчасного корегування цін (порогових, цільових, граничних); визначення пріоритетних напрямків дотацій та інвестицій.

У період нестабільного розвитку аграрного галузі регіону особливого значення набуває його правове регулювання. Необхідно розробити і прийняти на законодавчому, обласному рівні норми і правила роботи для всіх учасників ринкових відносин, нормативно-правову базу функціонування міжобласних оптових ринків, біржової торгівлі, організації та проведення конкурсів із закупівель сільськогосподарської продукції у державний і регіональний фонди, проведення товарних і закупівельних інтервенцій, заставних операцій і т. ін. Поряд з розробкою нових нормативно-правових документів представляється необхідним здійснити перевірку аграрного законодавства, усунувши в ньому суперечливі норми, невизначеність і половинчастість, а також забезпечити відносну стійкість законів контроль над їх виконанням. Особливого значення нормативно-правового регулювання в аграрній галузі набувають питання, що наведені на рис. 1.

Деякі заходи були прийняті Верховною Радою України, у вигляді Закону України № 2436а від 09.04.2014 року [4]. Цей Закон направлений на поліпшення умов ведення бізнесу шляхом усунення зайвих обмежень у провадженні господарської діяльності шляхом скорочення кількості документів дозвільного характеру.

Найважливішою умовою забезпечення стійкості розвитку аграрної галузі в умовах ринку та економічної кризи є наявність економічно обгрунтованої системи цін і ціноутворення, оскільки ціновий механізм є головним у регулюванні взаємовідносин між виробниками, заготівельниками, переробними підприємствами, торгівлею і державою, а також

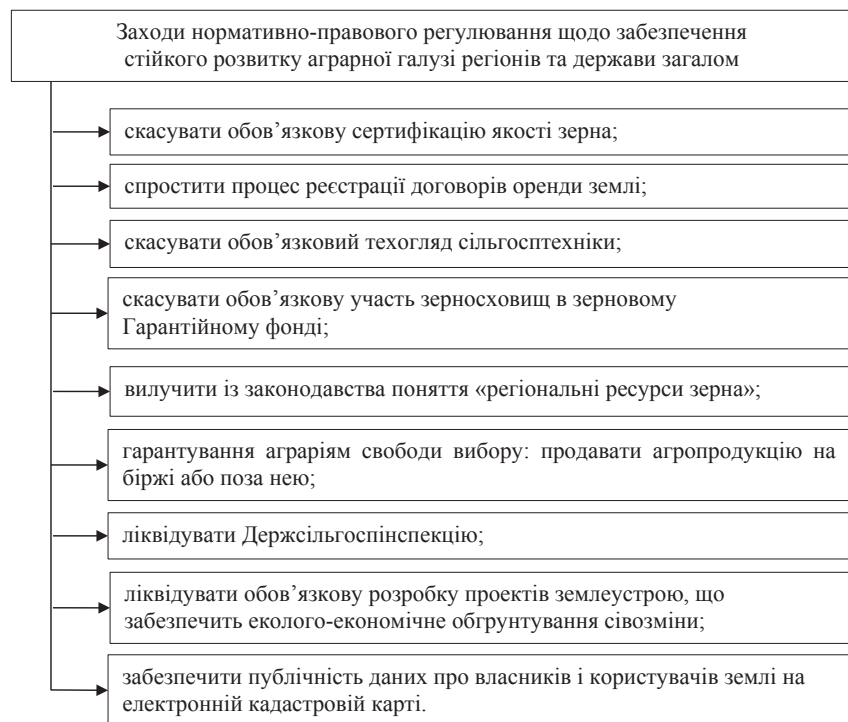

Рис. 1. Заходи нормативно-правового регулювання щодо забезпечення стійкого розвитку аграрної галузі регіонів та держави загалом

служить стабілізуючим фактором стійкого розвитку аграрної галузі.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що і в країнах з досить розвиненими ринковими відносинами ціни є найважливішим механізмом системи регулювання аграрного ринку. Так, наприклад, в Австрії рівень державної підтримки сільського господарства у відсотках до вартості продукції складає 44%, в Канаді – 45%, Фінляндії – 72%, Швеції – 47%, Японії – 72%, Швейцарії – 76%, в Європейському Союзі – 38%, США від 27 до 40% [241]. У рамках ЄС на основні види продукції аграрної галузі встановлюються гарантовані, орієнтовні, порогові ціни, в США – цільові і заставні. Отже, за будь-яких умов – посухи, стихійного лиха, несприятливої ринкової кон'юнктури і т. ін. – для фермерів в західних країнах створюються умови, необхідні для ведення господарства на розширеній основі, що має основоположне значення для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. На жаль, необхідні заходи державної підтримки в таких межах відсутні в Україні.

На основі аналізу економічного стану Вінницької області, загальноекономічної обстановки в країні, що склалася у 2000-2013 рр., а також з урахуванням змісту прийнятих нормативно-правових документів та методологічних основ, цінові відносини в сільському господарстві повинні будуватися на наступних принципах:

1) раціональному поєднанні вільного ціноутворення або саморегулюванні його споживачами та товаровиробниками, регулювання цін на ринку сільськогосподарських продуктів державними органами;

2) забезпеченні еквівалентного товарно-грошового обміну і паритетності доходів між усіма учасниками

виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції;

3) створення рівних економічних умов всім товаровиробникам незалежно від форм власності і господарювання;

4) застосування поряд з ціновими фінансово-кредитних інструментів у створення паритетності цін і умов розширеного відтворення в аграрній галузі;

5) формування цілісної і взаємопов'язаної системи підтримки та протекціонізму товаровиробників і споживачів сільськогосподарської продукції як умови стійкості та продовольчої безпеки регіону і країни в цілому.

Серед зазначених принципів основоположним у сфері ціноутворення є встановлення необхідного співвідношення між вільним ринковим ціноутворенням і державним регулюванням цін як загальної системи регулювання цінових відносин на ринку сільськогосподарської продукції (див. рис. 2).

Ринковий механізм або саморегулювання цін означає переважання на ринку купівлі-продажу продукції за вільними цінами. У сучасних умовах ринок аграрної продукції схильний до впливу негативних наслідків різних факторів нестабільності, що робить не тільки необхідним, але й неминучим його державне регулювання. Останнє є цілеспрямований вплив суб'єкта регулювання в особі державних, обласних і місцевих органів управління АПК на об'єкт регулювання – ринок, його механізм (попит, пропозиція, ціни тощо), якість товарів, конкуренцію, інфраструктуру – шляхом створення організаційних, правових, економічних умов для його формування та розвитку.

Завдання державного регулювання полягає в тому, щоб за допомогою цінових важелів привести систему

попиту та пропозиції до тенденції рівноважного стану, гарантувати аграрним товаровиробникам отримання доходів, достатніх для ведення господарства на розширеній основі, що має основоположне значення для ефективного розвитку аграрного виробництва. Для вирішення цієї проблеми, на думку ряду відомих економістів, повинна діяти система державних індикативних цін [5], державних закупівельних цін, оптових, порогових цін [6].

Для формування умов стійкого розвитку аграрної галузі регіону систему цін можна представити у вигляді конкретних груп, відповідних економічним умовам і характеру товарно-грошових відносин. Першу групу складають ціни, що забезпечують стійкий розвиток сільськогосподарського виробництва на основі саморегулювання товаровиробників через реалізацію продукції за вільними ринковими і договірними цінами. Держава може забезпечити стійкість виробництва через договірні та вільні ринкові ціни тільки побічно, розвиваючи інфраструктуру, підвищуючи рівень конкурентності ринку, сприяючи

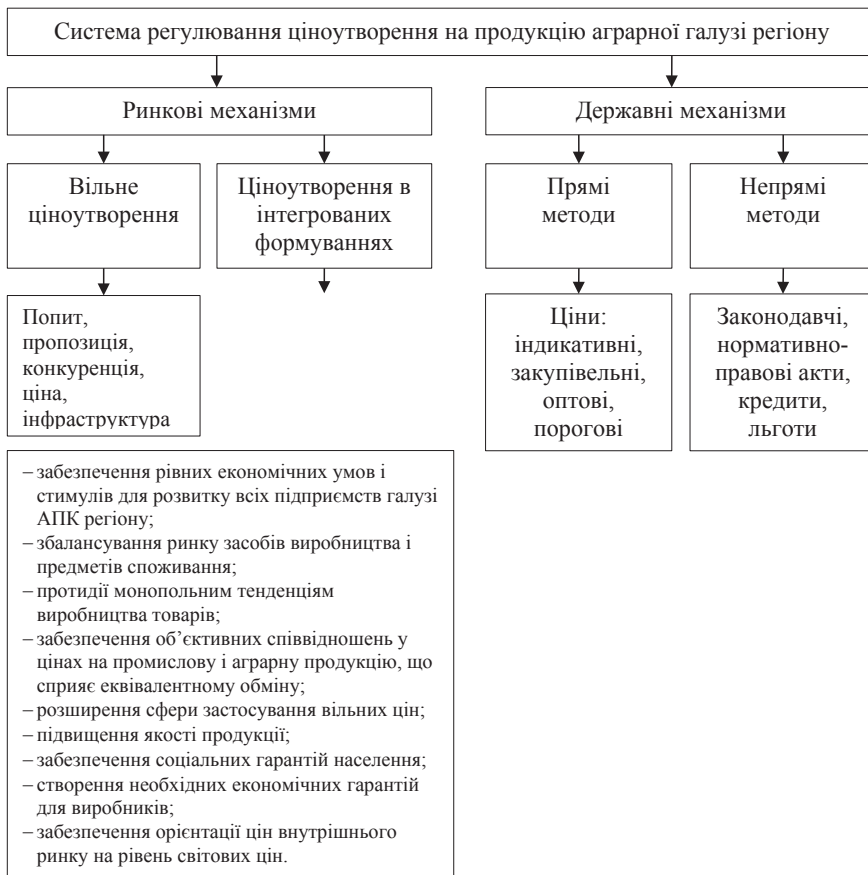

Рис. 2. Система регулювання ціноутворення на продукцію аграрної галузі регіону щодо забезпечення стійкості її розвитку

збільшенню обсягів виробництва продукції села і т. д. Різновидом непрямого регулювання є рекомендовані (індикативні) ціни. Вони визначаються шляхом угоди між усіма зацікавленими організаціями, включаючи громадські, служать орієнтиром для суб'єктів ринку і застосовуються ними добровільно. Важливою їх різновидом є біржові ціни, які повинні визначатися в результаті торгів на регіональній товарній біржі не тільки під впливом попиту та пропозиції, а й з урахуванням кон'юнктури загальноукраїнського та світового продуктових ринків. Вони служать орієнтиром для формування інших цін: договірних, ринкових, державних.

Другу групу утворює державна система цін і цінових орієнтирів, найважливішим елементом якої є цільові (максимальні контрольні) ціни на основні види сільськогосподарської продукції. Цільові ціни – бажаний рівень еквівалентних цін, що забезпечують разом з неціновими формами державної підтримки отримання сільськогосподарськими товаровиробниками цільового доходу, достатнього для ведення простого відтворення в найнесприятливіших, з точки зору діючих об'єктивних чинників, умов виробництва.

Для забезпечення відтворювального процесу в умовах інфляції доцільно закладати в контрольні ціни на продукцію відповідно до споживчого попиту загальну норму прибутку на рівні 45-50% , в тому числі в рослинництві 65-70% , в тваринництві 30-35% . При цьому перерахунок прибутку до фонду накопичення розраховувати по середньому індексу зростання цін промисловості; фонд споживання – за існуючим споживчим цінам. Отримані сумарні значення собівартості і рівня рентабельності визначають величину контрольних цін. Виступаючи як індикатор, вони не гарантуються державою, а є граничною межею, через яку не повинні переходити ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію.

Особливо важливо обґрунтувати рівень гарантованих цін, які повинні виступати гарантом прибутковості, захищати аграрних товаровиробників від банкрутства і стимулювати розвиток сільськогосподарського виробництва. В основі визначення величини гарантованої ціни лежить собівартість даного виду продукції і нормальний рівень рентабельності, що забезпечує розширене відтворення виробництва. Розмір рентабельності визначається з урахуванням ефективної діяльності та необхідного розвитку аграрних підприємств. Крім того, при розрахунку гарантованих цін враховуються рівень договірних і діючих цін у даному та сусідніх регіонах, кон'юнктура ринку, а також обсяг фінансових ресурсів, передбачених для проведення закупівель в державні фонди. Гарантовані ціни визначають мінімальну допустиму межу рівня цін на сільськогосподарську продукцію, тобто забезпечують прибутковість товаровиробникам, достатню для розширеного відтворення.

Їх рівень рекомендується встановлювати на 5-10% нижче контрольних цін. Вони застосовуються для розрахунку доплат до ринкових цін, якщо останні опускаються нижче рівня гарантованих цін. За ним держава в межах встановлених обсягів (квот) купує продукцію у сільгосптоваровиробників.

Для того щоб сільськогосподарські підприємства, селянські (фермерські) господарства та інші учасники ринкових відносин могли виробити стратегію поведінки на майбутній період, спланувати своє виробництво, вважаємо за доцільне, на основі для регіону види сільськогосподарської продукції встановлювати орієнтовні гарантовані закупівельні ціни. Вони повинні формуватися в процесі переговорів і на основі угоди між товаровиробниками, переробниками, оптовими покупцями, торговими біржами, оптовими ринками, з одного боку і представниками держави, з іншого. Такі ціни повинні визначатися з урахуванням прогнозу врожайності, продуктивності і кон'юнктури ринку і повинні бути оголошені за кілька місяців до початку збирання врожаю, забору худоби і т. ін. Вплив цих цін на ефективність сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що незалежно від кон'юнктури держава гарантує товаровиробникам, в першу чергу, збут і мінімальний дохід, захист їх від коливань ринку. Товаровиробники самі вирішують або продати свою продукцію державі за нижчими гарантованими цінами, або на вільному ринку за вищими, але з певним комерційним ризиком. З метою зменшення коливання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення ефективності виробництва державі слід проводити закупівельні і товарні інтервенції із інтервенційних цінами. Їх рівень повинен бути на 10-20% нижчі гарантованих закупівельних цін. Закупівельні інтервенції здійснюються у формі організації закупівель та проведення заставних операцій із сільськогосподарською продукцією, сировиною і продовольством. Вони здійснюються в тих випадках, коли ринкові ціни опускаються нижче мінімального рівня, і у випадку, коли товаровиробник у сфері аг-

Рис. 3. Державне регулювання цін на аграрному ринку для забезпечення стійкості його розвитку

ропромислового виробництва не в змозі реалізувати сільськогосподарську продукцію, сировину і продовольство через скорочення попиту на них.

Регулювання здійснюється наступним чином. При підвищенні і значному зростанні ринкових цін і загостренні дефіциту сільськогосподарської продукції на ринку держава здійснює товарну інтервенцію, тобто розпродаж продукції, сировини і продовольства за реалізаційними цінами з накопичених раніше запасів. Збільшується сукупна пропозиція призводить до зниження цін до попереднього рівня. В результаті положення на ринку стабілізується, коливання цін і доходів товаровиробників зменшуються. В умовах ринкової економіки використання закупівельних і товарних інтервенцій має стати одним з основних важелів підвищення ефективності і стійкості сільськогосподарського виробництва як на рівні регіону, так і держави загалом (див. рис. 3).

Враховуючи, що результативність функціонування аграрної галузі в великій мірі залежить від коливань погодних умов по роках, вважаємо за доцільне диференціювати закупівельні ціни у державні і регіональні фонди. Стабільна закупівельна ціна при нестабільних умовах планомірно закріплює нестійкість господарського розвитку. Ціни повинні бути такими, щоб у кожній погодній ситуації покривалися об'єктивно виправдані витрати виробництва, створювався дохід, що дозволяє забезпечити нормальні умови розширеного відтворення. Щоб згладити різкі відмінності в умовах відтворення за погодними умовами для товаровиробників, вважаємо, що ціни на продукцію, що закуповується до державного фонду, повинні бути нижче в сприятливі і вище в несприятливі роки. Виручка коливатиметься

значно слабкіше, ніж обсяг продукції, фінансова стійкість підприємств буде вище агротехнічної стійкості і забезпечить загальну стійкість аграрної галузі.

Висновки. Аналіз державної діяльності розвинених країн світу дозволяє зробити висновок про те, що ступінь втручання держави в будь-яку сферу діяльності суспільства прямо пропорційно залежить від рівня стійкості даної сфери діяльності. Якщо низька стійкість аграрної сфери, то держава втручається в аграрну економіку, якщо низькі параметри економічної системи, то держава збільшує вплив на дану сферу діяльності, і т. д.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/>.
2. Офіційний сайт Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrdzi.com/>.
3. Борхуков В. Формирование и функционирование механизма стабилизации аграрного рынка / Борхуков В. // АПК: экономика, управление. – 1998. – № 5. – С. 36-41.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» від 09.04.2014 № 2436а [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47651.
5. Козловський С. В. Методологічні основи розробки системи індикативного планування в регіоні / С. В. Козловський // Регіональна економіка. – 2010. – № 1(55). – С. 32-38.
6. Солопов В.А. Формы и методы государственного регулирования продовольственного рынка в условиях переходной экономики / В.А. Солопов, С.А. Жидков // Экономист. – 2002. – № 3. – С. 92-96.

УДК 339.727.24

Крамаренко К.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічних дисциплін
Академії внутрішніх військ
Міністерства внутрішніх справ України*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу основних теоретичних концепцій державного регулювання інвестиційної діяльності. Розкрито основні положення щодо державної політики у сфері інвестицій кейнсіанської та монетаристської теорій. Розглянуто основні засади інвестиційної політики в Україні.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, державне регулювання, фінансова політика, грошово-кредитна політика, кейнсіанство, монетаризм.

Крамаренко Е.Н. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья посвящена анализу основных теоретических концепций государственного регулирования инвестиционной деятельности. Раскрыты основные положения относительно государственной политики в сфере инвестиций кейнсианской и монетаристской теорий. Рассмотрены основные положения инвестиционной политики в Украине.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, государственное регулирование, фискальная политика, денежно-кредитная политика, кейнсианство, монетаризм.

Kramarenko K.M. THEORETICAL FOUNDATIONS OF STATE INVESTMENT REGULATION

This article analyzes the major theoretical concepts of state regulation of investment activity. The basic provisions on public policy in the Keynesian and monetarist investment theories are considered. The basic principles of investment policy in Ukraine are shown.

Keywords: investment, government regulation, fiscal policy, monetary policy, Keynesianism, monetarism.